

18. О реформе Высшей школы на Украине // Там само, оп. 2, спр. 717, арк. 247.
19. Ряпшо Ян Петрович (1880–1958) – деятель народного просвещения. Критический очерк по истории Советского Народного Образования: Глава – V. Национальный вопрос и школа на Украине // Там само, ф. 4805, оп. 1, спр. 15, арк. 44.
20. Постанова в справі групи абсолювентів Української Господарчої Академії в Подєбрадах ЧСР // Там само, ф. 166, оп. 7, спр. 203, арк. 42.
21. Там само, оп. 4, спр. 703, арк. 260.
22. Там само, оп. 9, спр. 1417, арк. 119.
23. Там само, оп. 4, спр. 711, арк. 134.

Аннотация

М.В.Мазуренок

Фонды ЦГАВО Украины как источник исследования деятельности Наркомпроса УССР в отрасли высшего образования (1920-е гг.)

В статье охарактеризовано фонды Центрального государственного архива высших органов власти и управления Украины, в которых раскрывается деятельность Народного комиссариата просвещения УССР в отрасли высшего образования в 1920-х гг. В ней проанализировано архивные источники, которые содержат информацию о реорганизации системы управления высшим образованием, внедрении политики «украинизации» в учебно-воспитательный процесс вузов. В публикации глубоко раскрыто содержание архивных документов, в которых освещается проблема пролетаризации высших учебных заведений, проведение социально-академических проверок студенческого состава за классовым происхождением.

Ключевые слова: Центральный государственный архив высших органов власти и управления Украины, архивные фонды, дела, Наркомпрос УССР, высшие учебные заведения.

Summary

M. V. Mazurenok

Funds of the Central National Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine as a source of the research of USSR People's Commissariat of Education in the sphere of Higher Education (1920s)

The article describes the Funds of the Central National Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, which revealed the activities of USSR People's Commissariat of Education in the sphere of higher education in the 1920s. Archival sources that contain information on the reorganization of the system of higher education, implementation of «ukrainianization» policy in the educational process of universities are analysed in it. The author reveals the content of archival documents which highlighted the problem of proletarianization of higher educational institutions and the socio-academic checks of students according to their background.

Key words: the Central National Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, archival funds, cases, USSR People's Commissariat of Education, higher educational establishments.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 37(477)(092)

О.М.МАЙСТРУК,
викладач, аспірантка
(м.Умань)

Історіографія дослідження науково-просвітницької та управлінської діяльності Василя Каразіна (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)

У статті здійснено історіографічний аналіз дослідження науково-просвітницької та управлінської діяльності Василя Каразіна. Визначено необхідність історіографічних досліджень в історії педагогіки, зокрема дослідження педагогічних персоналій. Здійснено періодизацію науково-просвітницької та управлінської діяльності ученого. Проте для глибшого з'ясування ролі й значення творчої спадщини В.Каразіна схарактеризовано перший етап творчої діяльності просвітника. Фактичний матеріал біографічних праць В.Каразіна і досі має велику цінність для створення біографії ученого з позицій сучасності, наукового дослідження його різнобічної діяльності. Встановлено, що повною мірою розкрито дослідження його як громадського, політичного діяча. Однак наукова і просвітницька спадщина В.Каразіна вивчалася, фрагментарно, а його внесок був недооцінений у розвитку просвітництва в Україні.

Ключові слова: Василь Каразін, історіографія, науково-просвітницька і управлінська діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У контексті інноваційних освітніх реформацій значно посилюється науковий інтерес до національної педагогічної думки, що зумовлено необхідністю переосмислення й об'єктивним висвітленням надбань історико-педагогічної науки, сконцентрованої переважно на теоретичному доробку визначних культурно-освітніх діячів і педагогів минулого. Це

дає можливість конкретизувати історико-педагогічні знання у певний історичний період та простежити й обґрунтувати способи трансформації традиційних ідей у інноваційні.

Період другої половини XIX ст. відзначався національними культурно-історичними та педагогічно-просвітницькими тенденціями у діяльності інтелігенції. Це дозволило історикам педагогіки об'єктивно оцінити внесок і досягнення освітніх і культурних діячів у сферу просвітництва народу. Проте, «вибір персоналії, висвітлення біографічних фактів життя, змісту й напрямів їх творчості завжди залежали від політичного та ідеологічного впливу» [17, с.38], що на початку XX ст. набувало більш вираженого змісту.

Аналіз досліджень і публікацій... Трансформація соціально-політичних та ідеологічних процесів, звернення учених до історико-педагогічних подій зумовили переосмислення вітчизняного педагогічного досвіду, зокрема періоду другої половини XIX ст. Сучасні дослідники вітчизняної педагогічної думки Л.Березівська, Л. Бондар, Н.Дічек, Т.Кочубей, Н.Побірченко, Н.Сейко, О.Сухомлинська, Т.Філімонова та ін. вперше вводять у історико-педагогічну науку новітні погляди та ідеї забутих освітніх діячів, дають якісно нову оцінку історико-педагогічним явищам минулого.

Формулювання цілей статті... **Мета статті** – здійснити історіографічний аналіз дослідження науково-просвітницької та управлінської діяльності Василя Каразіна (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.).

Виклад основного матеріалу... Про необхідність історіографічних досліджень в історії педагогіки наголошував Е.Днепров: «Без серйозних історіографічних досліджень неможливо усвідомити процес розвитку історико-педагогічного знання, визначити перспективи подальшої роботи в історії педагогіки. Історіографія не зовнішній атрибут історичного дослідження, але перша обов'язкова умова проведення цього дослідження, перший показник його культури» [11, с.XII, LVII]. У цьому контексті учений Н.Гупан стверджує: «історико-педагогічна історіографія повинна досліджувати об'єктивні умови вивчення історії педагогіки, що існували в той чи інший період...» [8, с.8].

Цікавим є визначення даного поняття у трактуванні представника історичної науки 90-х рр. XIXст. В.Іконнікова, який писав, що історіографія «... це не переписування змісту видань, а наголос на важливих аспектах з них та нагадування про те, якого роду матеріали повідомлялися в цих виданнях, аби читач міг мати необхідні попередні уявлення про матеріали певного видання...» [7, с.8–9]. Більш широке розуміння проблемного поля історіографії дає сучасний історик С.Посохов: «це рефлексивний компонент процесу історичного пізнання. Першопочатки історіографічних уявлень становить власна рефлексія автора історичного твору. Таким чином, протягом тривалого часу історіографічний елемент існував у формі самосвідомості окремого автора» [14, с.98].

Багатозначність теми нашого дослідження потребує звернення до наукової літератури, присвяченої різним аспектам науково-просвітницької та управлінської діяльності В.Каразіна. В цьому контексті вважаємо доцільним виокремити декілька етапів в комплексі історіографічних джерел.

Історіографічний аналіз дослідження педагогічної персоналії Василя Каразіна здійснювався відповідно до виділеної нами періодизації науково-просвітницької та управлінської діяльності ученого.

Перший етап (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.) – становлення загальних основ вивчення творчої спадщини просвітника у працях його сучасників та послідовників, українських та російських освітніх діячів.

Другий етап (30-ті – 80-ті рр. XX ст.) – вивчення науково-просвітницької діяльності В.Каразіна з позицій радянської історіографії та ігнорування ідей просвітника.

Третій етап (90-ті рр. – до сьогодні) – актуалізація творчих ідей В.Каразіна, що свідчить про якісні зрушення у вивченні його персоналії, збільшенні кількості фундаментальних досліджень, у яких ґрунтовно висвітлювалися різні аспекти його творчої спадщини. Особливістю цього етапу є те, що постать В.Н.Каразіна справедливо увійшла до плеяди видатних вітчизняних освітніх діячів.

Відтак, для глибшого з'ясування ролі й значення творчої спадщини В.Каразіна для сучасної історико-педагогічної науки, схарактеризуємо перший етап творчої діяльності просвітника.

Дослідження у межах першого етапу (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.) віддзеркалювали тенденції духовного життя суспільства того часу, його прагнення до ствердження гуманізму, сприяли більш глибшому висвітленню спадщини тогочасних педагогів-просвітників, зокрема здійснювалися початкові узагальнені дослідження творчої спадщини В.Каразіна. Це знайшло своє відображення в опублікуванні поодиноких праць та кореспонденції просвітника, що складало підґрунтя для подальших розвідок творчої спадщини ученого.

Слід зазначити, що історіографія даного періоду представлена джерелами, які висвітлювали спадщину В.Каразіна. Серед них *некрологи* про В.Каразіна, що вийшли друком після смерті просвітника у періодичних виданнях «Московские ведомости» (1842), «Одесский вестник» (1842);

некрологи-спомини учених-істориків Г.Данилевського («Василий Назарович Каразин. (По поводу столетия со дня рождения и семидесятилетия с основания Харьковского университета)», 1872), М.Лавровського («Воспоминание о Василии Назаровиче Каразине (1773-1842)», 1873), П.Бикова («Биографический очерк к 50-летию со дня смерти», 1892), Д.Багалія («Просветительная деятельность Каразина. (Речь сказанная 8 ноября 1892 г. по случаю 50-летия со дня кончины В.Каразина)», 1893) та редакторів друкованих видань «Русская старина» («О сооружении памятника Василию Назаровичу Каразину (К столетию со дня рождения)», 1873), «Киевская старина» («Чествование памяти В.Н.Каразина в Харьковском университете по случаю 50-летия со дня его кончины», 1892), «Харьковские губернские ведомости» («Светлой памяти В.Н.Каразина», 1892), «Литературный вестник» («Памяти В.Н.Каразина», 1903), тощо. Дані праці та періодичні видання висвітлювали уривчасті аспекти життя та творчої спадщини Василя Каразіна, проте не здійснювали глибинного аналізу його загальнопросвітницьких поглядів та ідей.

Одним із перших, хто зробив спробу окреслити стислу біографію В.Каразіна, був його син, Філадельф Васильович Каразін. У листі до О.Тройницького, видавця «Одеського вісника», Ф.Каразін просив розмістити на сторінках журналу звістку про смерть Василя Каразіна, додавши до листа короткий нарис його біографії [15, с.564]. Після смерті батька, Філадельф став його біографом. Завдяки йому в періодиці з'явилися перші праці В.Каразіна. Проте висновки в статтях, зроблені Філадельфом Каразіним, носили необ'єктивний характер, а погляди і учинки Василя Назаровича були заідеологізовані.

Послідовником у поширенні ідей та поглядів Василя Каразіна був Г.Данилевський, який один із перших опублікував нарис про життя і діяльність просвітника. Так, у циклі біографічних публікацій для видання «Северная пчела» [10] дослідник схарактеризував особистість просвітника, що постала незаслужено забутою громадськістю та розкрив недооцінений її внесок у розвиток просвітництва України. Йому вдалося віднайти та представити загалу низку невідомих і неупорядкованих журнальних статей В.Каразіна.

Іншим здобутком Г.Данилевського було написання «Сочинений» [9], де уперше дослідником було укладено список творів просвітника за період із 1807 по 1842 рр., використано його формулярний список, епістолярій та стислий нарис життя, упорядкований Філадельфом Каразіним. У своїй праці автор зосередився на дитячих та юнацьких роках життя Василя Каразіна та його роботі у Петербурзі. Проте, до недоліків праці можемо віднести фрагментарність відомостей про В.Каразіна, а також відсутність логічної побудови тексту. Важливо відзначити, що незважаючи на суперечливе ставлення тогочасних дослідників, Г.Данилевський надав високу оцінку діяльності В.Каразіна з точки зору українських інтересів, а не загальноімперських. Отже, не дарма дослідник уважав просвітника «громадським українським діячем» [9, с.100]. Хоча у працях автор спеціально не розглядав просвітницькі погляди Василя Каразіна, проте указував на відданість ученого своїм переконанням та відзначав його «надемоційність», неприпустиму в його управлінській діяльності.

У 1861 р. вийшла друком збірка статей й творів В.Каразіна «Разные бумаги из собрания Василия Назаровича Каразина равно как его статьи о нем» [16]. Зміст даного видання дає змогу дізнатися про настрої тогочасного суспільства, його потреби та інтереси. Так, у цей період гостро піднімалося питання кріпосного права, патріотизму та національної ідеї, що чітко простежується у працях В.Каразіна, зокрема «Размышления о неудобствах в России дать свободу крестьянам и служителям или сделать собственность имений», «Практическое защищение против иностранцев (письмо одного помещика ***ской губернии к своему губернатору)», «Последнее распоряжение одного помещика своим именем, предлагавшееся к осуществлению. (К почтенным издателям журнала Императорского Человеколюбивого Общества)» та ін. Його ідеї, викладені в творах були цілком актуальними в середині ХІХ ст. і не втратили своєї цінності й у наш час.

У 1891 р. у серії «Жизнь замечательных людей» Ф.Павленкова вийшов біографічний нарис під назвою «В.Н.Каразин: (основатель Харьковского университета): Его жизнь и общественная деятельность», укладений Я.Абрамовим [1]. Автор не ставив за мету зробити солідну працю, проте, з метою популяризації поглядів В.Каразіна, він представив широкому загалу розгорнутий огляд життя та діяльності просвітника. Для написання праці, Я.Абрамов керувався тільки друкованими матеріалами. Зокрема звернув особливу увагу на роль Василя Каразіна у заснуванні Харківського університету, здійснив опис його діяльності щодо створення Філотехнічного товариства, занять у селищі, чисельних наукових досліджень. Недоліком праці є те, що характеристику особистості В.Каразіна було висвітлено з необ'єктивної точки зору, що зосереджувалося на позитивних аспектах діяльності просвітника. З цього приводу дослідник Д.Багалій, у своїй рецензії на працю Я.Абрамова зауважував, що автор «не зупиняється на негативних рисах характеру, які були відмічені попередниками, проте у нього виходить яскрава характеристика його бурхливої діяльності» [6, с.501].

Таким чином, публікації другої половини ХІХ ст., у яких висвітлювалися відомості про

В.Каразіна, частково окреслювали його просвітницьку та управлінську діяльність.

Із початком ХХ ст. в історіографії з'явилися праці, в яких висвітлювалася персоналія В.Каразіна не тільки у біографічному аспекті, а й досліджувалося формування її світогляду, розглядалися просвітницькі та політичні погляди. Відтак, вагомий внесок у розкриття змісту науково-просвітницьких поглядів В.Каразіна зробив М.Тихий. На сьогодні його праця «В.Н.Каразин. Его жизнь и общественная деятельность» (1905) [19] є найповнішою біографією Василя Назаровича, що була опублікована до 100-річного ювілею Харківського університету. У праці М.Тихого здійснено ґрунтовний аналіз різних аспектів життєдіяльності просвітника. Зокрема, автор відновив генеалогічне родове дерево Каразіних, висвітлив бурхливу просвітницьку діяльність у справі заснування університету, схарактеризував наукову діяльність у селищі, проаналізував управлінську діяльність у петербурзький період. На наш погляд, важливою є спроба автора проаналізувати особистість та характер Василя Назаровича, його стосунки з Олександром І. Крім того, у працю вміщено список літератури про В.Каразіна, список праць у хронологічному порядку, покажчик його листів, що робить працю цінною для нашого дослідження.

Слід зазначити, що в інших наробках ученого, серед яких «В.Н.Каразин, виновник учреждения университета в Харькове» (1905) [18], «Обзор научно-литературной деятельности В.Н.Каразина» (1907) [20], «Политические воззрения В.Н.Каразина (1801-1826)» (1907) [21] зроблено глибокий аналіз науково-просвітницької, політичної діяльності В.Каразіна, що у різні періоди часу, за різних обставин набувала різного змісту та форм. Разом із тим, М.Тихий не лише ретельно проаналізував найбільш цікаві просвітницькі та політичні проекти В.Каразіна, а й окреслив обставини, за яких ці проекти виникали й втілювалися у роботу за царювання Олександра І. Таким чином, учений схарактеризував особистість В.Каразіна як патріота своєї вітчизни, прихильника просвітницьких справ та наукових розвідок, борця за справедливість, який за жодних обставин не зраджував своїм ідеям, поглядам та переконанням.

Цінними для нашого дослідження є також розвідки відомого українського історика Д.Багалія, який уперше надав цілісну характеристику просвітницькій діяльності Василя Каразіна. Дослідження Д.Багалія з даної тематики є складовою української історіографії, зокрема його статті, нотатки й матеріали, в яких розкрито науково-просвітницькі погляди В.Каразіна. Заслужують на увагу його праці «Просветительная деятельность Василия Назаровича Каразина» (1893) [5], «Опыт истории Харьковского университета по неизданным материалам. В 2-х томах» (1904) [3], «Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805 – 1905)» (1906) [2], що висвітлюють важливі здобутки просвітника.

У 1910 р. важливим був вихід у світ фундаментальної праці Д.Багалія «Сочинения, письма и бумаги В.Н.Каразина» [4]. У передмові до неї Д.І.Багалій наголосив, що основне її завдання: «...щоб не тільки учений світ, а й широкі верстви суспільства мали змогу ознайомитися з матеріалом для власної оцінки його (О.М. – В.Н.Каразіна) особистості й творів та перевірки часом суперечливих відгуків про нього сучасних дослідників» [4, с.XVIII]. Варто зазначити, що автор підносить видатного ученого до видатних російських громадських діячів ХІХ ст., який разом із тим був одним із найвизначніших діячів Харківського краю. На його думку, він мав бути поставлений слідом за Г.Сковородою і Г.Квітку-Основ'яненком.

На наше переконання, об'єм наведених Д.Багалієм документів і самостійно проведених наукових досліджень, уражають високоосвіченістю та різноманітністю інтересів В.Каразіна. Таким чином, одним із напрямків наукових розвідок Д.Багалія було вивчення постаті Василя Каразіна, який був визнаний, не зважаючи на неоднозначність оцінок сучасників, у ХІХ, і практично забутий у ХХ столітті. Праці Д.Багалія щодо вивчення спадщини Василя Каразіна слід розглядати як крок уперед у дослідженні культурно-історичного розвитку слобідського краю кінця ХІХ – початку ХХ ст. Відповідно, представлений ученим матеріал відкрив шлях до вирішення низки актуальних, у науковому та громадському світі, питань, що стосуються творчої спадщини Василя Каразіна.

У 1909-1913 рр. у Харкові вийшла низка праць про В.Каразіна, що висвітлювали окремі епізоди його життя. Відтак, для нашого дослідження науковий інтерес становлять подані матеріали, з точки зору біографістики, представлені Є.Трифільєвим [22; 23] та Є.Івановим [12], що продовжують цикл маловідомих біографічних відомостей просвітника. Разом із тим, цікавою є праця останнього автора «В.Н.Каразин мнимый основатель Харьковского университета, или Повесть о том, как историк может сделать из мухи слона» [13], в якій викладено матеріал з критичної точки зору. На нашу думку, така розбіжність думок дослідників була пов'язана із тим, що хоча вони й надали загалом маловідомі епізоди життя В.Каразіна, проте не піддали їх науково обґрунтованого аналізу творчого доробку просвітника.

У межах цього етапу в науковому обігу з'явилися й інші праці не тільки науково-просвітницького, а й суспільно-політичного характеру. Відтак, актуальними є статті й розвідки з питань освіти, суспільних процесів, які побачили світ (О.Герцен «Император Александр I и

В.Н.Каразин», 1861; Д.Роммель «Пять лет из истории Харьковского университета. Воспоминания. (1785-1815)», 1868; П.Вяземский «Заметка о записке Каразина, представленной в 1820 г. Александру I касательно освобождения крестьян», 1888; П.Кеппен «Еще некоторые сведения о В.Н.Каразине», 1863; М.Дубровін «Граф А.Х.Бенкендорф и В.Н.Каразин», 1903; М.Лащенко «Василий Назарьевич Каразин как помещик с.Кручика», 1887 та ін.).

Попри різні оцінки біографічних розвідок, що свідчать про великий інтерес до життєдіяльності В.Каразина, спадщина просвітника залишила по собі глибокий слід в українській історико-культурній спадщині досліджуваного періоду.

Висновки... З огляду на зазначене, ми дійшли **висновку**, що історіографія дослідження з проблеми дослідження кінця ХІХ – початку ХХ ст. виявила значну зацікавленість постаттю В.Каразина. Публікації, присвячені життєдіяльності просвітника виходили друком переважно у Харкові та Петербурзі. Слід зазначити, що спеціальних розвідок, які б висвітлювали науково-просвітницьку діяльність В.Каразина, проведено не було, але вони частково дістали свою розробку. Отже, перший етап був надзвичайно важливим у вивченні управлінської та науково-просвітницької діяльності В.Каразина: окреслено головні здобутки ученого, представлено визначну роль просвітника у заснуванні освітніх і наукових інституцій; опубліковано його листи, статті та проекти. Фактичний матеріал біографічних праць і досі має велику цінність для створення біографії ученого з позицій сучасності, наукового дослідження його різнобічної спадщини. Разом із тим, історіографічний аналіз літератури з проблеми дослідження (друга половина ХІХ ст. – 20-ті рр. ХХ ст.) дав змогу встановити, що творча спадщина В.Каразина вивчалася як наукова, педагогічна, політична, економічна, письменницька. Однак науково-просвітницька спадщина В.Каразина вивчалася побіжно, фрагментарно.

Перспективними науковими розвідками вважаємо укладання повного бібліографічного покажчика з досліджуваної проблеми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Абрамов Я. В. В. Н. Каразин: (основатель Харьковского университета) : его жизнь и общественная деятельность : биогр. очерк / Я. В. Абрамов. – СПб. : Тип. «Обществ. Польза», 1891. – 96 с.
2. Багалеї Д. І. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / Д. И. Багалеї. – Х. : Тип. А. Дарре, 1906. – 329 с.
3. Багалеї Д. І. Опыт истории Харьковского университета по неизданным материалам 1893 – 1898 : в 2 т. / Д. И. Багалеї. – Х. : Тип. Зильберга, 1898. – Т.1. – 1233 с.
4. Багалеї Д. І. Сочинения, письма и бумаги В. Н. Каразина, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеї / Д. И. Багалеї. – Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1910. – 927 с.
5. Багалеї Д. І. Просветительная деятельность Василия Назаровича Каразина: (речь, сказанная 8-го ноября 1862 г. по случаю 50-летия со дня кончины Каразина) / Д. И. Багалеї. – Х., 1893. – 31 с.
6. Багалеї Д.І. Рецензия Д. И .Багалеї на книгу Абрамова Я. В. В. Н .Каразин: (основатель Харьковского университета) : его жизнь и общественная деятельность / Д. И. Багалеї // Киевская старина. – 1891. – Т. 1. – С. 499–503.
7. Бычков А. Ф. Разбор сочинения В. С. Иконникова «Опыт русской историографии» / А. Ф. Бычков. – СПб. : Типография Императорской Академии наук, 1894. – 12 с.
8. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Нестор Миколайович Гупан. – К. : А.П.Н., 2002. – 224 с.
9. Данилевский Г. П. Василий Назарович Каразин (1773-1842) / Г. П. Данилевский // Сочинения : в 24 т. / Г. П. Данилевский. – [8-е изд.]. – СПб., 1901. – Т. 21. – С. 95–145.
10. Данилевский Г. П. Василий Назарович Каразин : (материалы для биографии) / Г. П. Данилевский // Северная пчела. – 1860. – № 24. – С. 93–94; № 25. – С. 99; № 26. – С. 101–102; № 29. – С. 113–114; № 31. – С. 121.
11. Днепров Э. Д. Советская литература по истории школы и педагогике дореволюционной России (1918-1977) : библиогр. указ. Э. Д. Днепров ; Акад. пед. наук, НИИ общ. педагогики. – М. : НИИ ОП, 1979. – 446 с.
12. Иванов, Е. Н. К биографии В. Н.Каразина : (выселка его из Москвы в Кручик и подневольное пребывание на родине. 1831–1837 гг.). / Е. Н. Иванов. – Х., 1909. – 16 с.
13. Иванов Е. Н. В. Н. Каразин, мнимый основатель Харьковского университета, или повесть о том, как историк может сделать из мухи слона / Е. Н. Иванов. – Х., 1905. – 45 с.
14. Історіографічний словник : навч. посіб. для студентів історичних факультетів університетів / С. І. Посохов, С. М. Куделю, Ю. Л. Зайцева [та ін.] ; за ред. С. І. Посохова. – Х. : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. – 320 с.
15. Каразин Ф. В. Письмо Филадельфа Васильевича Каразина об отце его : (17ноября 1842 г.) / Ф. В. Каразин // Русский архив. – 1894. – № 4. – С. 561–572.
16. Разные бумаги из собрания Василия Назаровича Каразина равно как его статьи о нем. – М., 1861. – 126 с.
17. Сухомлинська О. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / Ольга Сухомлинська. – К. : АПН, 2003. – 68 с.

18. Тихий Н. В. Н. Каразин, винувник учредження университета в Харькове : (по поводу брошюры г.И-ва: «В.Н.Каразин, мнимый основатель Харьковского университета») / Н. Тихий. – Х., 1905. – 81 с.
19. Тихий Н. В. Н. Каразин: его жизнь и общественная деятельность / Н. Тихий. – К., 1905. – 302 с.
20. Тихий Н. Обзор научно-литературной деятельности В. Н. Каразина / Н. Тихий. – Х., 1907. – 45 с.
21. Тихий Н. Политические воззрения В. Н. Каразина (1801–1826) / Н. Тихий. – Х., 1907. – 26 с.
22. Трифилев Е. П. В ссылке. К биографии Василия Назарьевича Каразина / Е. П. Трифилев. – Х., 1910. – 11 с.
23. Трифилев Е. П. К биографии В. Н. Каразина. Дело о закладной / Е. П. Трифилев. – Х., 1913. – 8 с.

Аннотація

О.Н.Майстрок

**Историография исследования научно-просветительской и управленческой деятельности
Василия Каразина (вторая половина XIX в. – 20-е гг.)**

В статье осуществлен историографический анализ исследования научно-просветительской и управленческой деятельности Василия Каразина. Определена необходимость историографических исследований в истории педагогики, в частности исследования педагогических персоналий. Осуществлена периодизация научно-просветительской и управленческой деятельности ученого. Однако для более глубокого выяснения роли и значения творческого наследия В. Каразина охарактеризован первый этап творческой деятельности просветителя. Фактический материал биографических трудов В.Каразина до сих пор имеет большую ценность для создания биографии ученого с позиций современности, научного исследования его разносторонней деятельности. Установлено, что в полной мере раскрыто исследования его наследия как общественного, политического деятеля. Однако наследие В.Каразина в научной и просветительской сферах изучалось фрагментарно, а его вклад был недооценен в развитии просвещения в Украине.

Ключевые слова: Василий Каразин, историография, научно-просветительская и управленческая деятельность.

Summary

O.M.Maistruk

**The Historiography of the Research of Scientific, Educational and Managerial Activity of Vasyl Karazin
(the Late XIX Century – the 1920th)**

Historiographical analysis of the research concerning scientific, educational and managerial activity of Vasyl Karazin was made in the article. The necessity of historiographical research in the history of pedagogy, including a study of the pedagogical personalities was determined. Periodization of the scientific, educational and administrative activities of the scientist was also done. However, for a deeper clarification of the role and value of creative heritage of V.Karazin the author analyzed the first stage of the creative activity of the educator. The actual material of biographical works of V.Karazin has still had a great value for the creation of the biography of the scientist from the standpoint of modernity and scientific research of his many-sided activities. It was determined that the research of his heritage as a public and political statesman was fully disclosed. However scientific and educational heritage of V.Karazin was studied partially, his contribution to Ukrainian education is under estimated.

Key words: Vasily Karazin, historiography, scientific, educational and managerial activity.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК [37.032:165.242.1]:001.891(045)

М.М.МАРУСИНЕЦЬ,

доктор педагогічних наук, професор
(м.Київ)

Сутнісні характеристики феномену «рефлексія» у психолого-педагогічних дослідженнях

У статті представлені психологічні та педагогічні дослідження сутності феномена «рефлексія». Розкрито види рефлексії (саморефлексія, системна, особистісна), типи (регулятивна, визначальна, синтезуюча, створювальна), окреслено їх сутнісні характеристики, механізми та функції. Вказано на переваги особистісної рефлексії як процесу пізнання себе через самоаналіз власних особистісних знань, поведінки, переживань та усвідомлення того, як сприймають та оцінюють його інші суб'єкти діяльності.

Ключові слова: рефлексія, системна рефлексія, особистісна рефлексія, саморефлексія.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Феномен рефлексії є комплексним, міждисциплінарним об'єктом досліджень, які здійснюються у межах низки наук: філософії – в контексті розв'язання проблеми набуття людиною знання про себе і довкілля (В.Біблер, І.Ладенко, В.Лекторський, О.Огурцов, О.Спіркін, Б.Юдін та ін.); психології – в аспекті дослідження механізмів і закономірностей функціонування рефлексивних процесів (О.Анісімов, М.Найдьонов, І.Семенов, Ю.Степанов та ін.); педагогіки – у процесі розкриття закономірностей і механізмів індивідуалізації